

A SZOCIALISTA ÖNIGAZGATÁS POLITIKAI RENDSZERÉNEK VÁZLATA ÉS IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

Jugoszlávia politikai rendszerének a kialakítására és fejlődésére két, viszonylag eredeti és mindenképpen egyedi vonás jellemző: egyrészt az, hogy kifejezésre juttatta és garantálta szocialista forradalmunk folyamatosságát, amely egy sajátos térben és időben, meghatározott nemzetközi helyzetben — az elnyomott osztályok, rétegek, népek és nemzetiségek önmegvalósításáért és érvényesüléséért folyó kiélezett osztályharc időszakában — jött létre és teljesedett ki, másrészt pedig az, hogy önálló és szerves része a világnak, mert közvetlenül kifejeződtek benne és manapság is felszínre kerülnek általános értelemben a világ ellentmondásai, válságai és dilemmái.

A korunk társadalmainak különböző szféráira és területeire jellemző megállapodottság és válságok nem kérdőjelezhetik meg annak lehetőségét, hogy meghatározott tervszerűséggel ki lehet lábalni ebből az állapotból. Korunk szellemisége — a filozófiától a politikáig, a kultúráig és a pszichológiáig — igazolja azt a marxi felfogást, miszerint az emberi társadalom a változások és a továbbfejlődés által marad fenn, és hogy kiteljesedésében nem őrzi és tartósítja a régi formákat, hanem túlhaladja önmagát, mert a társadalom, különösen a szocialista, mindig is magában hordozza a megújulás, a jobb megoldás keresésének lehetőségét. Ahogyan Einstein mondta, valójában egy *nagy építkezés*, amire sor kerülhet, és kell hogy sor kerüljön a szocialista forradalmat követő szocializmusban.

Az új társadalmi intézmények kialakításának legfontosabb hordozói, mindenekelőtt a szocialista társadalomban, az egyesített és szervezett népi erők, elsősorban a munkásosztály és más dolgozók. Az általános eszmei irányvétel hordozója maga az öngazgatás.

A fentiekben elmondottak arra utalnak, hogy az ilyen társadalom, az önmagához hű szocialista társadalom állandóan keresi, de lehetővé is teszi a megújulás folyamatát. Az öngazgatás egy történelmileg új képződmény, ami történelmileg és társadalmilag azon az elképzelésen alapul, hogy nem egy olyan zárt rendszer, amely önmagát „tökéletes” és

„befejezett társadalommá” alakíthatja. Megnyilvánulási formája az elkerülhetetlenül jelentkező egyoldalúság és a múlt által feltételezett elmaradottság állandó túlhaladása. Az öngazgatás lényege abban rejlik, hogy nem alkalmazzák, hanem megvalósul.

Hazánk korszerű eszmei-politikai törekvéseinek azzal kell egyetemes jelentőségűvé válniuk, hogy elméletileg kialakítjuk és politikai tartalommal telítjük a szocialista öngazgatás politikai rendszerének vázlatát és ügyelünk arra, hogy ne egy társadalmi-gazdasági valóság, illetve gyakorlat rajzolódjon ki benne, hanem hogy a politikai rendszer alkalmazsága céljából minél ésszerűbbé váljon, hogy ténylegesen is olyan értelemben legyen rendszer, mint az összes nagy társadalmi rendszerek egészen napjainkig.

A szocialista forradalmat megvalósított, vagy a szocializmus építésére határozottan törekvő országokban a demokráciát, a politikai rendszer formájaként sohasem vonták kétségbe, de bevezetése és értékelése viszonylag új megállapításokhoz vezetett. Ezek közé tartozik az a nézet is, hogy a demokrácia logikus és elkerülhetetlen következménye a kapitalista viszonyok és intézmények felszámolásának. A demokráciának úgyszólván *természetszerűleg* kellene következnie a szocializmusnak mint hierarchiától mentes és politikailag felszabadult társadalomnak a lényegéből. Egy másik elképzelés viszont egyenlőséjlet tesz a demokrácia és a szocialista forradalomban kialakult, illetve a burzsoá parlamentarizmus modelljét megváltoztató intézmények közé. Így a szovjet államhatalmi rendszert kiegyenlíti (pl. Sztálin és mások) a „reális demokráciával”.

Az öngazgatás társadalmi és politikai értelemben a munkásosztálynak a társadalomban vezető szerepet biztosít és kifejezésre juttatja egyedi és általános határozatait és irányvételét. Ilyen értelemben nem más, mint a népek demokratikus önrendelkezési elvének folytatása és túlhaladása: a munkásosztály szuverenitásaként már önmagában is századunk radikálisan demokratikus eszméje.

Az államigazgatási intézményeket áthatva és a társadalmi döntéshozatal minden szintjén megvalósulva az öngazgatás sajátos, belső viszonyai és formája alapján demokratikus politikai rendszer kialakítására törekszik. Az ilyen politikai rendszerben a tartalom és a forma egysége oly módon valósul meg, hogy a demokratikus társadalmi szerkezetből következik a szocialista öngazgatás politikai rendszerének demokrátiakussága.

Jugoszláviában a forradalom idején, amikor a néphatalom új intézményei és szervei fokozatosan kialakultak, nem távolodtak el a szocializmus és a demokrácia viszonyának általánosan elfogadott marxista elképzelésétől. A néphatalom szervezetében némileg kifejezésre jutó formális demokratizmus mellett a demokrácia nem csak a népfelszabadító bizottságokban jutott érvényre, hanem a forradalom által feltárt új osztályviszonyokban is: ezeknek a szervezeteknek az osztály- és népi jellegé-

ben, illetve összetételében; az új hatalmi szervek közvetlenül demokratikus és öngazgatási jellegében; a közvélemény egyetértésében és támogatásában, a szocializmus építésében, egy olyan társadalomban, amelyben a dolgozók és a tömegek megszerzik a társadalomirányítás eszközeit.

Az ország gazdasági fejlődése, a munkásosztály növekedése, a szocialista tudat és a kultúra új elemeinek társadalmi méretű elterjedése, s ezentúl a régi és az újonnan kialakult bürokrácia elleni küzdelem, a munkásosztály élcsapatának — különösen vezető köreinek — a politikai és erkölcsi egysége radikális társadalmi és politikai változásokhoz vezetett. Ezekre az 1946-ban meghozott első alkotmányt követően került sor, 1948 utáni felgyorsulásuk pedig az öngazgatás bevezetését tette lehetővé. Az eltelt időszakban a JKSZ V. és VI. kongresszusának határozatai, az 1950-es törvényhozás, az 1953-as alkotmányerejű törvény és az 1963-as alkotmány alapján létrejött társadalmi változások a demokráciához való hűségnek a jegyében és a szocializmus politikai rendszerének, a szocialista demokráciának a kialakítása tudatában mentek végbe. Az öngazgatásnak a gazdasági szervezetekben és az élet más szféráiban való kifejezésre jutása, de mindenekelőtt a deatizáció folyamatának megerősödése és a kommunális rendszer fejlődése jelentette a következő lépést a szocializmus és a demokrácia összekapcsolódása felé. Egy új típusú demokráciának, a demokratikus szocialista öngazgatásnak, illetve az öngazgatáson alapuló szocialista demokráciának a feltételeit és intézményeit kellett létrehozni.

A Kommunista Szövetség kongresszusának előkészítése és Edvard Kardelj tanulmánya tette lehetővé, hogy a szocializmus és a demokrácia szerves kapcsolatát ne csak öngazgatási alapokra helyezzük, hanem hogy az alkotó jellegű marxista gondolkodás és a szabad bíráló és elkötelezett viták eredményeképp kialakítsuk a szocialista öngazgatás már fejlett politikai rendszerének koncepcióját, és hogy ez hozzájáruljon társadalmunk új stratégiájának a kifejlődéséhez, különös tekintettel a Kommunista Szövetség szerepére. Az előttünk álló időszakban ennek az elképzelésnek élő és hatékony politikai rendszerként kell megelevenednie, amely majd felöleli mindazokat az erőket és intézményeket, amelyek saját létezésük, fejlődésük és haladásuk biztosítékát a szocializmusban és általában a szabadság, az alkotótevékenység és a demokratizmus viszonyai között látják.

Az új eszmék, de különösen a Kardelj tanulmány és a JKSZ Elnökségének Határozatai által kiváltott visszhang arra utal, hogy hazánkban megvoltak a feltételei ennek az új közösségi tudatnak a dolgozók és a kommunisták körében, valamint annak, hogy összehangoljuk és egymást kölcsönösen kiegészítővé tegyük öngazgatási alapon intézményesített társadalmi-gazdasági struktúránkat (amelyet az 1974-es alkotmány és a nemrégiben meghozott A társult munkáról szóló törvény tartalmaz) és politikai rendszerünket, hogy ezentúl ehhez hasonló viszony alakuljon

ki a gazdaság és a politika között az érvényesülésért folyó harc összetűzéseinek elkerülése végett.

Emellett az öngazgatású szocialista demokrácia elmélete tartalmazza a politikai rendszerünkkel kapcsolatos állásfoglalásokat is.

A központi irányítású szocializmus elmélete a monolit társadalom eszméjén alapul, amiből a politikai rendszer egyöntetűségének elve is következik. Mivel ez az elmélet magában foglalja az abszolutizmus lehetőségét, ezáltal nem tartozik a demokrácia szférájába. A polgári demokrácia bevezette ugyan a pluralizmus eszméjét, de az nem valósult meg a társadalomnak azzal a piaccal való kiegyenlítésével, amely a termelőeszközökkel és az áruval rendelkezők szférája. Más vonalon ez a pluralizmus a politikai pártok pluralizmusában, illetve a politikai küzdőtérnek egy pártharcoktól terhes arénájává válásában fejeződik ki. A munkásosztály politikai öntudatosodása és szociális mozgalmak fejlődése korlátozta ennek a látszólagos pluralizmusnak a polgári gyakorlatát.

Az öngazgatásnak a társultmunka-szervezetekre és más szervezeti egységekre való kiterjesztése egyben egy társadalmi, gazdasági és funkcionális pluralizmus megvalósulásának a kifejeződése is. Ez a pluralizmus munkásosztályunk, dolgozóink, népeink és nemzetiségeink legkülönbözőbb szükségleteit, vágyait és törekvéseit fejezi ki. Már azáltal, hogy nem akadályozza kibontakozásukat, demokratikus. Ez a demokrácia az öngazgatású jugoszláv társadalom egyedi és általános érdekeinek hordozója, mert a munkásosztály társult minden más dolgozó réteggel.

Ez az öngazgatási pluralizmus (a társultmunka-szervezetek és más tényezők útján) és az öngazgatási érdekek pluralitása (a széles körű öngazgatási jogokból és döntéshozatalból következően) elkerülhetetlenül egy új, demokratikus társadalmi-politikai rendszerhez, a szocialista öngazgatás rendszeréhez vezet.

Ennek a rendszernek a demokratizmusa tükröződik mind a szocialista közösség öngazgatási struktúrájához és viszonyaihoz való szerves kötődésében, mind abban, hogy lehetőséget nyújt az öngazgatás alanyainak autonómiára és önrendelkezésre, tárgyalásra és összehangolódásra, az integrációs törekvések kibontakozására és az önellenőrzésre, valamint a társadalmi és politikai egység elemeinek meghatározására, az általános és közös érdekek kialakítására.

Az öngazgatás politikai rendszerének lényeges vonása, hogy közvetlenül és nyíltan — a különböző vitákban és megbeszéléseken, a döntéshozatal és egyezkedés színhelyén — juttatja kifejezésre az érdekeket. Nem kendőzi el és alakítja át őket, mint a többpártrendszerű társadalmakban. Ezzel nyeri meg magának a széles néprétegek támogatását, illetve biztosítja a társadalom tevékeny erőinek általános egyetértését, mert az öngazgatású pluralista demokrácia egyetértés nélkül képtelen biztosítani mind a demokráciát, mind a saját hatékonyságát.

Az öngazgatás politikai rendszerének megvalósítása érdekében körül kell határolni távlatait, amelyek ténylegesen abból a társadalmi közegből következnek, ahol az öngazgatás megvalósul, valamint a munkásosztály és a többi szocialista erő képességeiből. De ezek a távlatok meghatározott elméleti viszonyulást és feladatkijelölést igényelnek a politikanak, a politikai rendszernek az általános elfogadása és megvalósítása érdekében. Ezen a téren a következő feladatok adódnak:

1. *Az állam és az öngazgatás ellentéte és összefonódása szocialista társadalmunkban.* Elvileg az öngazgatás politikai rendszere nem az állam és az öngazgatás kettősségén, sem pedig a hagyományos értelemben vett államnak az öngazgatást védelmező szocialista állammá való átalakításán alapul. Ennek a két területnek a viszonya — a politikai rendszer kialakulása és ezek fejlettségi foka — az anyagi és kulturális fejlődéstől és az öngazgatású társadalmi és politikai struktúra sikerességétől függ. Az említett két szféra közt mindig kölcsönhatások érvényesülnek, függetlenül a szükségszerű összetartozástól és ellentmondásoktól, az önállóságtól és a komplementaritástól. Bár az állam még mindig az öngazgatás létezésének, kiterjedésének és megerősödésének egyik legfontosabb feltétele, hatalmi rendszerként, társadalmi viszonyokat szabályozó rendszerként és ideológiai eszközként egyre inkább a munkásosztály korlátozott és öngazgatásilag feltételezett hatalmának és befolyásának társadalmisított szférájává kell átalakulnia.

Nem „szocialista állam” olyan értelemben, hogy a szocialista társadalom általános és a priori törvényes képviselője. Lényegében véve régi polgári állam, a hatalom elidegenült szervezete, amely él nemcsak a kényszer, hanem az erőszak alkalmazásának a lehetőségével is. Az öngazgatás politikai rendszerében ezért elhalásra van ítélve. Ezt az elhalást az öngazgatás társadalmi-politikai viszonyainak létezése és hatása teszi lehetővé, mert elvben mentesek a dominációtól és erőszaktól, de ez nem jelenti, hogy a kényszertől is (ezek nem azonos fogalmak, bár gyakran fordulnak elő együtt).

Hazánkban a társadalmi-politikai szervezetek, különösen pedig a JKSZ eredetisége és korszerűsége a hagyományos gondolkodásmódtól való eltávolodásban rejtezik, miszerint a szocializmus eredményessége annak a hálózatnak a sűrűségétől függ, amely a társadalom és a politikai hatalom viszonyát ellenőrzi és a legkülönbözőbb, a társadalmi szükségletek kielégítésére irányuló követeléseket veszi számba. Túlságosan sokat éltünk olyan államban, amely gyámkodott a társadalom felett, hogy ezekben a fogalmakban és a dolgozók jelentős részének magatartásában végbement változások mellékesek lehetnének az állam, a szocializmus és az öngazgatás közvetlen kapcsolatának megvitatásakor. A szocializmusnak nem célja egy jobb és haladóbb államot létrehozni, amely biztosabb alapokra helyezve és minden szempontból sokoldalúan elégítené ki a szükségleteket. Feladata és lényege abban van, hogy a szocializmus talaján kísérli meg azoknak az intézményeknek, elveknek és fogalmak-

nak a kialakítását, amelyek alapján a dolgozók önmaguk felkészülhetnek a saját, és ezáltal a társadalmi problémák megoldására, szükségletek kielégítésére.

2. *Az államszervezet és a társadalmi-politikai képződmény átszervezése.* Az öngazgatás politikai rendszerében az állam állandó változásnak és szerkezeti átalakulásoknak van kitéve. Bár lényeges, de mégsem elég csupán leépíteni a központi hatalmi és igazgatási szerveket; ez csak az átszervezés egyik legfontosabb feltétele, annál is inkább, mert ez az öngazgatás területi egységeit (a községet, a várost, néhol pedig részben az egész régiót) erősíti.

Az állam lényegbevágó átalakulásához mélyebb és messzemenőbb folyamatokra van szükség, amelyek az öngazgatás lényegéből következnek, abból ahogyan a tömegek kisajátítják maguknak nemcsak a politikai államot, hanem magát a közéletet is. A pluralista szerkezetű szocialista társadalomnak ilyen sajátos folyamatokra van szüksége az egyedi és általános érdekek rétegzéséhez, ami azontúl, hogy valószerűvé teszi az önállóság és a szabadság elvét, még lehetővé teszi az egyoldalúság és a szürkesség, a szükségszerű apparatúsz elkerülhetetlen működési zavarainak a kiküszöbölését is.

Az öngazgatás politikai rendszerének megvalósítása megköveteli annak az álláspontnak a feladását, amely még mindig az államhatalom megújulásának forrása, és az egyöntetűséget teszi meg az egyenlőség, az egység garanciájává.

Ennek az új öngazgatási pluralizmusnak sajátos támaszai a plurális és független tájékoztatási rendszer, a fejlett és szabad hírközlési hálózat, amelyek nemcsak „a hatalom és a tömeg” között kell hogy közvetítsenek, hanem a szocializmusnak mint öngazgatási rendszernek és szervezetnek az összes tényezője, tehát az „egyszerű emberek” között is. Nem csupán a döntéshozatal központjaiban, a városokban kell jelen lenniük, hanem „a periférián”, a falvakban is. Az öngazgatású pluralista szocializmusnak és politikai rendszerének serkentőleg kell hatnia és lehetővé kell tennie a társadalmi kísérletezés széles körű folyamatait, amelyeknek hordozói szeretnének jobban, biztonságosabban, humánusabban élni és mind személyes, mind közös ügyeiket a maguk felelősségére megoldani. Ilyen értelemben külön figyelmet kell szentelni a helyi és érdekközösségek, az öngazgatási kommuna, illetve a társadalmi-politikai szervezetek decentralizált egységei elméletének és gyakorlatának.

Az öngazgatás következetes megvalósítása szükségessé teszi az öngazgatásnak a hétköznapi életre való kiterjesztését is. A társadalmi öngazgatásnak ez a legáltalánosabb formája egyben a széles körű kulturális mozgósítás eszköze is, amely nélkül az öngazgatás nem juthat el mindenüvé.

3. *Lehetővé tenni az emberi szabadság és méltóság kiteljesedését, és teret engedni az egyéni és csoportos kezdeményezésnek.* A szocialista társadalmak közléte nemcsak az egyes szocialista országok, így hazánk

anyagi és kulturális helyzete következtében egyoldalú és szegényes, hanem egyrészt a központok és az állam kultuszának hatására, másrészt pedig az öngazgatásnak a gyárkapuk és falusi kerítések mögé zárkózó irányzata miatt. Az öngazgatás elsősorban a társadalmi, gazdasági és kulturális viszonyokra és a hivatalos kereteken kívül csoportok és egyének kezdeményezőkézségére, hozzáállására, érdeklődésére és tevékenységére támaszkodhat. Az öngazgatás politikai rendszere mihelyt nem védelmezi és nem segíti az emberi szabadság és a társadalmi csoportkezdeményezések kibontakozását, elveszíti hatékonyságát, sajátos jellegét. Mert éppen ezeken a területeken jönnek létre az embert és az intézményeket, a termelőt és a küldöttet összekötő tájékoztatás feltételei és tényezői. Az említett kommunikáció hiányában a társadalom passzívvá válik, és ezáltal még az öngazgatástól — ami azt jelenti, hogy a tömegektől, az embertől — is elidegenedik. A szocializmusnak csak úgy van értelme, ha az egyéni- és csoportkezdeményezések állandóan kiszélesedő és erősödő folyamatává válik. Az öngazgatású szocializmus így határozza meg azoknak az érdekeknek a tartalmát és öngazgatási jellegét, amelyek az ember szocializációja és másokkal kialakított viszonyának demokratizációja során igazolódni kezd az egész közösségben. A küldöttrendszert még mindig úgy értelmezik és alkalmazzák, mint egyféle választási rendszert, holott az — ha már a választást a döntéshozatal megelőzően a tömegkommunikáció formájává válik és az marad —, akkor túlhaladható.

4. *Az egyes és általános érdekek meghatározása a szocialista öngazgatás politikai rendszerének olyan kulcskérdése, amely Aristotelészről Rousseau-ig minden demokráciának nehézséget okozott.* A szocialista öngazgatási rendszerben a döntéshozatal előfeltétele és követelménye a közösségi tudat. Ez elvileg túlhaladja a kisszerű és önnös érdekeket, a társult munkában dolgozók osztálytudatából, egymás közötti viszonyából és szolidaritásából, illetve a társadalmi öngazgatás és a politikai rendszer gyakorlatából következik. Az osztálytudat legközvetlenebb megnyilvánulása.

A közösségi érdekek tudatosításához és megvalósításához jelentős mértékben hozzájárulhatnak politikai tevékenységükkel és eszmeiségükkel a társadalmi-politikai szervezetek, de különösen a Kommunista Szövetség. A közösségi érdekek megállapításához tudásra, szak- és tudományos ismeretekre, de mindenekelőtt a megvitátás és a döntéshozatal demokratikus véghezvitelére van szükség.

Az öngazgatású szocialista társadalom általános érdekei elvben azonosak kell hogy legyenek a közösségi érdekekkel. Az általános érdekek ilyen demokratikus és hatékony kialakítása, illetve kielégítése, és ezáltal az egyedi, valamint közösségi érdekekhez való közelítése az öngazgatású szocialista demokrácia útján lehetséges.

A Kommunista Szövetség az igazságosság keresésének és felfedésének hordozójaként, az öngazgatás tényezőjeként nem helyettesíti az öngazgatás szerveit szocialista és demokratikus értelemben vett gyakorlatuk kialakításában és véghezvitelében, sem az emberi alkotást, a dolgozók és más polgárok alkotótevékenységét.

Az öngazgatást manapság egyre inkább az öngazgatási rendelkezések szellemében kell fejleszteni. Senki sem helyettesítheti az embert, senki sem dönthet, igazgathat, tervezhet és gondolkozhat helyette. Ezek a nézetek hozzá tartoznak az öngazgatás lényegéhez, és megvalósításuk által válik a társadalmi-politikai viszonyok átalakulásának legfontosabb tényezőjévé, a szabadság és az emberi méltóság visszanyerésének feltételévé.

Az öngazgatás kollektív döntéshozatal és alkotótevékenység. Az ember csak ily módon közeledhet másokhoz és önmagához: a társadalmi és személyes igazsághoz. Kimondani az igazságot, és közösen jutni el hozzá annyi mint véghezvinni egy kommunista és forradalmi akciót — mondta Gramsci. Az öngazgatás tehát ezek szerint minden bürokratizmus és technokratizmus ellen irányuló kritika eszköze, új kritikai eszköz, a közvetlenebb demokrácia, humanizmus és humanitás feltétele.

Az öngazgatás új társadalmi-politikai szerkezetéből kiindulva a KSZ történelmileg új szerepet tölthet be. Kialakíthat egy eszmei harcot, egy eszmei áramlást, hogy minél jelenvalóbban és egyöntetűbben vegyenek részt fórumainak munkájában, amelyeknek így állandóan lehetőségük nyílik a kölcsönös tájékoztatásra, tapasztalatcserére. Ilyen alapokra helyezkedve készül fel a dogmatizmus és a bürokratizmus felszámolására, amelyek még mindig jelen vannak a társadalomban és a különböző szervezetekben. A lehetőségekhez mérten igyekszik biztosítani a nézetek egyenrangúságát és állampolgáraink egyenjogúságát, azzal a lehetőséggel, hogy mindenki betöltheti társadalmunkban a munkájával és képességeivel kiérdemelt helyet. A KSZ így válhat, és kell hogy váljon valódi értelemben demokratikussá.

A Kommunista Szövetség nem kiválasztott egyének akaratából alakít ki nézetazonosságot, mert semmi szüksége sincs, hogy fegyelmi úton és a következményektől való félelem jelenlétében mondjon ki „abszolút igazságokat”. Ez a szervezet nem valamilyen abszolút metafizika rabja, sem pedig a tömegek felé való közvetítője. Szabad emberek szabad társulása, amely a szocialista társadalom munkásosztályával együttesen igyekszik kialakítani az eszmei nézetazonosságot, a korszerű tudományos eredmények felhasználásával, a gyakorlati igazság keresése során adódó új eszmék segítségével, a dolgozók helyzetének és az emberi munka és alkotótevékenység gyakorlatának figyelembevételével. Ezzel összhangban a KSZ-nek arra kell törekednie, hogy mindenben nevelő hatása legyen, s nevelőként maga legyen az első tanítvány.

Az embernek, különösen pedig valamilyen kollektív tagjának, általában nem a fitogtatott őszinteség és a vakhit határozza meg az értékét,

hanem a tudatossága, ami lehetővé teszi számára, hogy reálisan megítélje, mikor fordulhat társaihoz bizalommal, és mikor kell alaposan felülvizsgálnia a helyzetet. Az embernek mindig nyitott szemmel kell járnia a világban, még a saját szervezetében, abban a csoportban is, amelyhez tartozik. Az az őszinte ember, aki kérdéseket tesz fel, ha bizonytalan, és nem bólogat ha valami előtte ismeretlen.

Csak az ilyen ember képviselheti és védheti pártja politikáját. A JKSZ-nek soraiba kell fogadnia az ilyen embereket és támogatnia kell az ilyen tagokat. Szükség van rájuk, mert nélkülük nem alakulhatna ki a vélemények küzdelme és a JKSZ nem tölthetné be demokratikus szerepét. A Kommunista Szövetségnek serkentő jellegű együttműködést és kapcsolatot kell fenntartania a többi társadalmi-politikai szervezettel (különösen a Dolgozó Nép Szocialista Szövetségével, az egyetemista és ifjúsági szövetséggel), hogy minden különösebb pretenzió nélkül serkentse az oktatás, a kultúra és a tudomány központjainak tevékenységét. Ennek a nyitottságnak kell eredményeznie, hogy a szubjektív erők legjobb képviselői egyenrangúan vehessenek részt az általános politikai és eszmei döntéshozatalban és irányításban minden szinten. A szervezetek lényege — az intézményektől eltérően — tehát ilyen nyitottságban jut kifejezésre, és ez hangsúlyozottan vonatkozik a Kommunista Szövetségre.

Nem lehet alkotó jellegű egyetlen megbeszélés sem, ha nem ad lehetőséget párbeszédre és konfrontációra, ha nem várható eszmei haladás és a döntéshozatal ésszerűsödése, ha azok nem alapulnak a választás lehetőségén.

Az azonos nézeteket valló emberek akkor válnak társadalmi-politikai szervezetük tudatos tagjaivá és politikájának harcosává, ha szabad emberként küzdenek azért, hogy szervezetük a legjobb eredményeket érje el. Ehhez nem olyan vitákra van szükség, amelyek ismétlődő és jó hangzású monológokból állnak; hanem marxista és kommunista értelemben vett véleménycserékre, amelyekben felszínre kerülnek a különböző nézetek és álláspontok, még akkor is, ha az adott körülmények között nem azonosak a többség, a tekintély véleményével. Az ilyen párbeszédés viták igazolják az emberi méltóságot és egyenjogúságot, miközben a politikát az alkotótevékenység és a demokratikus társadalomtudományok igényeinek megfelelően alakítják. A párbeszédés, a viták egyáltalán nem zárják ki annak lehetőségét, hogy meghatározott területeken különböző terv, irányvétel és munkaterv érvényesüljön. A KSZ (és a többi társadalmi-politikai szervezet) minden tagjának jogában áll az öngazgatásból adódó választási lehetőségek megfogalmazására; az öngazgatáson alapuló választásra. Ideológiánk és a JKSZ tagságának kollektív gondolkodása a biztosítéka, hogy ezek a választási lehetőségek ne váljanak ellentétessé az osztályérdekekkel és a szocialista öngazgatású programmal. Tehát a választásra való jog nem más, mint *az öngazgatású szocialista választásra való jog*. Ez a jog teszi egységessé és egyöntetűvé a döntéshozatal folyamatát és ad módot azoknak a választási lehetőségeknek az

elkülönítésére, amelyekről tényszerűen bebizonyosodik, hogy szándékosan „csempészték be” őket, és hogy törekvésekben nem egyeznek meg az öngazgatású szocialista társadalommal.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség nem valósíthat meg egy ilyen akciótervet, és nem vihet véghez ilyen demokratikus gyakorlatot az ösztársadalmi politikai élet megfelelő fejlettsége nélkül, de akkor sem, ha a demokratikus viszonyok és a nyitottság nem válnak általános jelenséggé. A szocialista öngazgatás politikai rendszerének megvalósításához elengedhetetlen feltételként kapcsolódik az öngazgatású szocialista társadalmi és politikai élet.

A demokrácia látszólagos és liberalista felfogásától eltérően az öngazgatáson alapuló szocialista demokrácia a politikai életben nem olyan jelenség, mint az időről időre telezsúfuló szavazó-aréna, ahol a tájékoztatás eszközeinek a kritizálás mellett azt is megengedik, hogy ellenőrizzék a „kormányt”. A politikai élet szerves része az öngazgatás politikai rendszerének, és ezért demokratizmusa nem korlátozódik pusztán a választásokra, a sajtóra, a kisebbség, illetve az ellenzék elleni támadásokra.

Az öngazgatási politikai rendszer történelmileg a kultúra folyománya. A kulturális alkotótevékenység serkentése és felőlelése nélkül nem bontható ki és fejlődhet az új, demokratikus szocialista rendszer. Ez különösen vonatkozik a szocializmus fejlődésének arra a fokára, amelyen nemcsak konzerválódik a társadalmi és emberi történelmi elmaradottság és szellemi fejletlenség, hanem még elő is segíti a tradicionalizmus, a trivialisitás, az alacsonyabb tudati formák fejlődését.

Manapság és a szocialista öngazgatási rendszer előttünk álló fejlődési szakaszában elsősorban politikai téren válik sürgetővé nemcsak a politikai, hanem az egész társadalmi struktúrával, de mindenekelett a tömegekkel való kapcsolatfelvétel.

A kultúra egyidőben teszi termékenyvé az embert és az emberi, de különösen a politikai viszonyokat, készíti fel az embert biológiai és társadalmi énje megkülönböztetésére, és arra, hogy ez utóbbit állandóan műveltebbé tegye. Alapjában véve ez a jugoszláv társadalmi és politikai rendszer korszerű problematikájának az összetevője. A politikai kultúra egyféle tudatosodás a szocializációnak és a demokratizációnak — mint általában az elmaradott társadalmaknak a mai civilizációba való bekapcsolódásának — a szükségességéről. Nincs politikai kultúra szocializáció nélkül, sem civilizáció kultúra és kultúrpolitika nélkül.

A politikában való jártasság megfelelő elméleti szintű tájékozottságot kíván meg a társadalom vezető erőitől és a közvéleménytől, valamint az ország munkásosztályának az állandó képzését, annál is inkább, mert ez a szint még nem felel meg a korszerű anyagi, szellemi és politikai körülményeknek. Ezt az elméleti szintet nem kell keresni, mert több-

nyire, de nem kizárólagosan, a marxista elmélet állandó fejlődésében és korszerűsödésében fejeződik ki.

A munkásosztály, az összes öngazgató és állampolgár elméleti ismeretei szintjének emelése nemcsak az oktatási rendszer feladata, hanem minden intézményé és az egész eszmei-jogi felépítményé; lényege pedig nem abban van, hogy javaslatokat tesz, hanem olyan politikát folytat, amely pozitívan viszonyul az ifjúság sajátos problémáihoz. Az ifjúság részvétele nélkül aligha számíthatunk új kultúrára és öngazgatósi politikára. Ebben különös szerepet töltenek be a társadalmi-politikai szervezetek és a tudomány, de elsősorban a JKSZ.

A szocializmusban — a kapitalizmustól és a bürokratikus államhatalomtól eltérően — az ember azzá válhat és azzá kell hogy váljon *ami*, nem pedig *egészen más*; pontosabban szólva meg kell szabadulnia a régi, elmaradott osztálytársadalom maradványaitól, amelyek a vele született emberi önzés elemeivel elvegyülve oda hatottak, hogy Hobbes végül az embert az ember farkasának nevezte, Machiavelli pedig az ember szabadságát és boldogulását alárendelte a fejedelem korlátlan hatalmának és uralmának. A szocializmus értékrendszere — főleg egy olyan társadalomban, amely öngazgatóson alapul — arra az erkölcsi categoricus imperativusra kell hogy támaszkodjon, miszerint az ember az ember célja, nem pedig eszköze (Marx).

A szocializmus alapvető, új társadalmi viszonyokat kialakító értéke az etika. Csökkenti a különbségeket és az ellentmondásokat a hatalom és az egyén között, ezenkívül kiiktatja a társadalmi és a politikai életből az állandó bünbakkeresést és a büntetések osztogatását. Egyszóval, lehetővé kell hogy tegye az erőszak és a terror minden formájának túlhaladását.

Az öngazgatóban lehetőség nyílik ezeknek a viszonyoknak a kialakítására. De ezt nem vihetjük végbe sikeresen az etikai viszonyok és erkölcsös egyének nélkül. Az öngazgató valójában önellenőrzés, ami nem támaszkodhat egyértelműen a jogi szabályokra, szankciókra. Az önellenőrzés formájában jelentkező öngazgatósnak fejlesztenie kell az erkölcsi viszonyokat és ezáltal az etikai normákat is. Az etikától független öngazgató csupán az igazgató egy módja, nem pedig az életkörülmények megváltozásának közege és a szocialista egyéniségnek, az öngazgatónak a kialakítója. Nem beszélhetünk öngazgatósról, ha az nem válik egy új élet és ezáltal az új etikai viszonyok kialakításának gyakorlatává. Ezek a viszonyok az előfeltételei a felelősség kialakításának, ami igen jelentős dimenziója öngazgatósunknak és politikai rendszerünknek.

Fordította *Garai László*